

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

כי תצא תשס"ח פרשת שבוע

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חלוץ הנעל

הרב משה ארנרייך, ראש כולל "ארץ חמדה"

"וּנְגַשָּׁה בְּמִתּוֹ אֵלָיו לְעִינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וַיִּרְקַהּ בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה
כִּי הַיְעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו: וַנִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חָלוֹץ הַנַּעֲלִי"
(דברים כ"ה ט-י).

מוסיף על כך רש"י:

"מצוה על כל העומדים שם לומר 'חלוץ הנעלי'."

אדם המסרב לייבם את גיסתו, אשת אחיו, שמת ללא צאצאים, על האלמנה לחלוץ את נעלו והוא "זוכה" בתואר "חלוץ הנעלי". יש להבין מה משמעות פעולת חליצת נעלו, ומהו המסר הטמון בתואר המפוקפק - "חלוץ הנעלי".
במעמד הסנה מודגש:

"וַיִּאמֶר אֶל תְּקַרְב הַלֵּם שֶׁל נַעֲלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת קִדְשׁ הוּא" (שמות ג' ה).

גם לאחר הכניסה לארץ ישראל, כשיהושע פוגש את שר צבא ד' מצינו:

"וַיִּאמֶר שֶׁר צָבָא יִקְוֶה אֶל יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל נַעֲלֶךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶתָּה עוֹמֵד עָלָיו קִדְשׁ הוּא וַיֵּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן" (יהושע ה' טו).

חז"ל לימדונו שכל מקום שהשכינה שורה בגלוי, אסור בנעילת סנדל, וז"ל המדרש:
"וכן הכהנים לא שמשו במקדש אלא יחפים" (שמות רבה פרשה ב).

במילים אחרות "אין מקום לנעליים במקום קדוש", מדוע?
בעל "הכתב והקבלה" מסביר:

"והיא הוראת ההכנעה למי שעומד לפניו"

ואחרים מפרשים - שבמקום שיש גילוי שכינה אסור לנעול נעליים המגואלות ממדרך כפות הרגליים על דברים טמאים.
במס' שבת מצינו את המאמר הבא:

"דעל סוס - מלך, דעל חמור - בן חורין, ודמנעלי בריגלוהי (מי שנעליו על רגליו) - בר איניש (בן אנוש), דלא הא ולא הא - דחפיר וקביר טב מיניה" (מי שהולך רגלי יחף המת הקבור טוב ממנו) (קנב ע"א)

מסביר המלבי"ם: ההבדל המהותי שבין האדם לבעלי החיים אינו רק בנושא הדיבור. גם לא היכולת לעשיית דברים מחוכמים, כמו שנאמר: "ומעוף השמים יחכמונו" (איוב לה, יא). ההבדל הוא שאצל בעלי החיים, תופעות אלו הן בטבע ונובעות מאינסטינקטים, אבל האדם הוא בעל בחירה ורצון מכוח מה שנפח ד' באפיו נשמת חיים ויכול לפעול היפך מהדחפים הטבעיים.

האדם הנועל נעל העשויה מעור בהמה, מסמל שהוא אינו כבהמה המהלכת ומחוברת לארציות ולחומר. בין האדם לאדמה מפרידה הנעל שמזכירה לאדם שהוא במדרגה מעל בעלי החיים. רק במדרגה שלו שייכת הדרישה להתנהגות בקדושה. לכן במקום קדוש יש להוריד את הנעליים להראות שאין דבר החוצץ בינינו למקום הקדוש.

התורה רואה חשיבות עליונה במצות היבוס, עד כדי כך שכדי לקיימה התירה את איסור אשת אח שהוא איסור עריות. לכן "וְיָאֵם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת בְּמִתּוֹ", כלומר הוא מעדיף את הרגשות הטבעיים שלו ואיננו מפעיל את כוח הבחירה והרצון לקיים את ציווי התורה - חולצים את נעלו. הרי הוא כבהמה ואין מה שמפריד בינו לארציות.

גם מקורו בכתובים של קנין סודר - הקנין הנפוץ ביותר הוא:

"וְזֹאת לְפָנֶיךָ בְּיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּאוּלָּה וְעַל הַתְּמוּכָה לְקַיֵּם כֹּל דְּבַר שְׁלֹף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרַעְהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל" (רות ד')

שליפת הנעל משמעותה שעבוד האדם כבעל בחירה לקיום ההתחייבות שלקח על עצמו. זהו גם הקנין שאנו נוהגים לעשות עם החתן מתחת לחופה. בזה הוא מחייב עצמו בכל ההתחייבויות המופיעות בכתובה. בזאת החתן מכריז שהוא יקיים את ההתחייבות שלו בנישואין כמי שמסוגל להתעלות מעל דחפיו הטבעיים, וישתדל בכל מאוודו לבנות את ביתו ויחסינו עם אשתו מתוך התעלות של קדושה. הכרזה מאוד משמעותית ביום חתונתו ויום שמחת לבו.

מוקדש לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט www.yeshiva.org.il

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה – משפטי שאול / הלכה פסוקה.

המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

שכירות לזמן קצוב ושכירות לזמן שאינו קצוב

הרב יואב שטרנברג

את עיסוקנו ביסודות דיני שכירות נחתום באבחנה נוספת - בין שכירות לזמן קצוב ושכירות לזמן שאינו קצוב. המשנה (בבא מציעא קא:) אומרת: "המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים - אינו יכול להוציאו מן החג ועד הפסח. בימות החמה - שלשים יום. ובכרכים, אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים - שנים עשר חדש. ובחנויות, אחד עירות ואחד כרכים - שנים עשר חדש. רבן שמעון בן גמליאל אומר: חנות של נחתומים ושל צבעים - שלש שנים". ואומרת הגמרא שם: "פשיטא, נפל ליה ביתא - אמר ליה: לא עדיפת מינא. כלליה לבריה, חזינן: אי הוה אפשר לאודועיה - איבעי ליה לאודועי, ואי לא - אמר ליה: לא עדיפת מינאי".

דהיינו, שכאשר המשכיר נקלע למצוקה, כגון כשביתו נפל ואין לו בית לגור, או כשהוא צריך את הבית המושכר עבור בנו שהתחתן, רשאי המשכיר להוציא את השוכר מביתו. הרא"ש (סימנים כד - כה) כותב, שדינים אלו אמורים דווקא בשכירות לא קצובה, אבל בשכירות לזמן קצוב, אין המשכיר יכול להוציא את השוכר באמצע, בשום נסיבות. מדברי הרא"ש למדנו, שישנו הבדל בין שכירות לזמן קצוב ובין שכירות לזמן שאינו קצוב.

כיצד נוצרת שכירות לזמן שאינו קצוב? הסמ"ע (סימן שיב סק"ו) כותב, שאם שכר השוכר בלי להזכיר זמן כלשהו, יכול המשכיר להוציאו מיד. והרי זה כמו שכתב הרמ"א (חושן משפט סימן ריב סעיף א): "האומר ידור פלוני בביתי ולא קצב לו זמן, אפילו שעה אחת במשמעי". ולכן הסמ"ע מסביר, ששכירות שאינה קצובה בזמן פירושה, שהמשכיר והשוכר סיכמו מראש על תשלום חדשי למשל, אבל לא קבעו עד מתי ישלם. במקרה כזה, העובדה שהסיכמו על תשלום חודשי, מעידה על כך שהמינימום של השכירות הוא לחודש.

לעומת זאת, הש"ך (שם סק"א) כתב, ששכירות שאינה קצובה בזמן, פירושה שלא דיברו על זמן כלל. למחלוקת הש"ך והסמ"ע יש נפק"מ, גם במקרה שהשוכר שילם מראש. הרא"ש (בבא מציעא שם) כתב, שאם שילם השוכר מראש, אין המשכיר יכול להוציא את השוכר קודם הזמן. הבית יוסף (סימן שיב) הקשה, מה חידש הרא"ש? הרי גם אם לא שילם מראש, אם מדובר בשכירות לזמן קצוב אין המשכיר יכול להוציא את השוכר. הבי"מ מסביר, שהחידוש של הרא"ש הוא, שאפילו שלא הוגדר זמן שכירות, התשלום מראש הרי הופך את השכירות לשכירות לזמן קצוב, לזמן המתאים לסכום ששילם השוכר.

הסמ"ע (סק"ב) כותב, שאין זו פרשנות הכרחית בדעת הרא"ש, אך לדינא הסמ"ע מסכים עם הדין שחידש הבית יוסף. אבל הש"ך (סק"ד) חולק, וכותב שדברי הבית יוסף אינם נכונים. נימוקו של הש"ך מבוסס על מחלוקת תנאים במסכת בבא בתרא (עז:): "מכר את הצמד - לא מכר את הבקר, מכר את הבקר - לא מכר את הצמד. ר' יהודה אומר: הדמים מודיעין; כיצד: אמר לו: מכור לי צימדך במאתים זו, הדבר ידוע שאין הצמד במאתים זו; וחכמים אומרים: אין הדמים ראייה". דהיינו, שלדעת חכמים אדם שאמר שמוכר 'צמד' במאתים זו, אפשר שכוונתו רק הכלי המצמיד את שני הפרים (-הצמד), בלי הפרים עצמם, אף שברור שהסכום שהוא דורש גבוה מדי בשביל צמד בלבד. כלל זה נקרא 'אין הדמים מודיעים'. באותו אופן, אומר הש"ך, גם העובדה שהשוכר שילם סכום מסוים, אינה יכולה להעיד עבור כמה זמן הוא שילם, אלא נאמר ששילם עבור ל' יום בלבד, כדין כל שכירות שאין זמנה קצוב.

קצות החושן (סק"ב) חולק על הש"ך. קצות החושן מסביר, שהשאלה אם הדמים מודיעים או לא, שבה נחלקו רבי יהודה וחכמים, היא במקרה שבו הלשון מפורשת, וסותרת את הדמים. כגון, אדם שקנה 'צמד' ושילם עליו כמו על צמד ובקר, שהיות שיש אנשים הקוראים רק לבקר בקר, ולא צמד, אם כן לשון 'צמד' אינה כוללת את הבקר, וממילא יש סתירה בין הדמים ובין הלשון. אבל במקום שבו הלשון אינה אומרת דבר, אם כן הדמים מודיעים. כדוגמא לדבר מביא קצות החושן את דברי הגמרא (בבא קמא מו.), שאדם שקנה שור, ואין ידוע אם התכוון דווקא לשור לחרישה, או שכוונתו היתה לקנות שור לאכילה, הרי אפשר לקבוע מה היתה כוונתו, על פי הסכום ששילם (וברור, ששור לחרישה עולה יותר מאשר שור לאכילה).

מדברי קצות החושן עולה, שהוא הבין שסתם שכירות איננה לטווח זמן מוגדר, כדברי הסמ"ע. ולכן, אפשר לקבוע מהו משך הזמן שכלול בשכירות, על פי סכום הכסף ששילם השוכר. אבל לשיטת הש"ך, סתם שכירות היא ל' יום, ואם כן, ישנה סתירה בין סכום הכסף ובין משך השכירות שהוגדר, ובמקרה כזה אין אומרים הדמים מודיעים, וכן כתב נתיבות המשפט (סק"ד).

כתבנו לעיל, שבשכירות לזמן שאינו קצוב, המשכיר רשאי להוציא את השוכר מביתו, כאשר למשכיר אין היכן לגור. זאת בניגוד לדין במקרה של שכירות לזמן קצוב. בגליונות קודמים הסברנו, ששכירות לזמן קצוב יכול שתחשב כקנין לזמן, ויכול שתחשב כהתקשרות חוזית בין המשכיר לשוכר בלבד. אולם, שכירות לזמן שאינו קצוב, מסתבר מאוד שהיא אינה יכולה להתפרש כקנין לזמן. שכן, אילו היה מדובר בקנין לזמן, היה השוכר אומר שקנה את הבית לזמן מסוים, ואין המשכיר רשאי להוציאו משום סיבה שהיא. לעומת זאת, אם מדובר בהתחייבות חוזית בין המשכיר לשוכר, מסתבר בהחלט לומר, שהתחייבות חוזית אין צורך לקיים באונס, ולכן אם המשכיר נאנס והוא צריך את הבית שהשכיר, הוא יכול להפר את התחייבותו לשוכר.

בשולי הדברים, נתייחס לחובת ההודעה. כאמור, במשנה נאמר שבמקרה של שכירות לזמן שאינו קצוב, המשכיר חייב להודיע לשוכר על כוונתו שלא להמשיך את השכירות. חובת ההודעה בימות הקיץ היא שלושים יום מראש, ובחורף אין המשכיר רשאי להוציא את השוכר. חובה זו אינה קיימת במקרה של שכירות לזמן קצוב, שאז אף אם תקופת השכירות מסתיימת באמצע החורף, יהיה המשכיר רשאי להוציא את השוכר. האחרונים כותבים, שחובת ההודעה בימינו שונה (ראו למשל פסה"ד של הציץ אליעזר הלכה פסוקה גליון 12; פסה"ד של הרב שינקובסקי הלכה פסוקה 37), והיא מושפעת ממנהג המדינה. בימינו אין כל כך הבדל בין ימות הגשמים לימות הקיץ, ואם כבר, ההבדל הוא בין חודשי החופש הגדול ושאר השנה. לכן, במקרה ששאלת מועד חובת ההודעה עולה לדיון, אין להסתמך על הזמנים המופיעים במשנה, אלא יש לבחון את המנהג בכל מקום.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לפתור בעיות עלפי ההלכה ובמסגרת החוק?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

דניאל – וה"עשב" לחיזוק האמונה

חלק ב

ישעיהו וסוגי הלחם השונים.

בפרק ל בישעיה מסופר ששרי יהודה ירדו למצרים כדי לכרות ברית עם המעצמה המצרית כדי שזו תגן עליהם מפני המעצמה האשורית. וישעיה מוכיח אותם על כך:

"הוי בנים סוררים... ההלכים לרדת מצרים ופי לא שאלו לעוז במעוז פרעה... **כי היו בצען שריו**... בנים לא אבו שמוע תורת ד':... לכן יהיה לכם העון הזה כפך נפל... בשובה נחת תושעון בהשקט ובבטחה תהיה גבורתכם ולא אביתם... ונתן לכם ד' לחם צר ומים לחץ ולא יגנף עוד מוריד והיו עיניך ראות את מוריד: ואזניך תשמענה דבר מאתריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו: וטמאתם את צפוי פסילי כספך ואת אפדת מסכת זהבך תזרם כמו דנה צא תאמר לו: ונתן מטור זרעך אשר תזרע את האדמה ולחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן ירעה מקניך ביום ההוא פר נרחב: והאלפים והעירים עבדי האדמה בליל חמיץ יאכלו אשר זרה ברחת ובמזרה: ... ואור החמה יהיה שבעתים פאור שבעת הימים ביום חבש ד' את שבר עמו ומחץ מפתו ירפא: ... כי ערוך מאתמול תפתה גם היא למלך הוכן..."

ישעיה מזכיר בנבואתו דברים רבים שנמצאים בפרק קמ"ז בתהילים. הכתוב "לחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן ירעה מקניך" מזכיר את הכתובים "המצמיח הרים חציר: נתון לבהמה לחמה... חלב חטים ישביעך". והכתוב "ביום חבש ד' את שבר עמו ומחץ מפתו ירפא" מזכיר את הכתוב "הרפא לשבורי לב ומחפש לעצבותם". מה הקשר בין תוכחתו של ישעיה לבין פרק קמ"ז בתהילים?

שרי יהודה טעו בהבנת פרשיות בריאת העולם. הם ראו במעצמות העולמיות גילוי של "צלם א-להים" שמוזכר בבריאת העולם, שהרי המעצמות הללו מביאות לידי מימוש את הכתוב "ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ"; והמעצמות הללו מוגדרות כ"עצי ד' ארזי לבנון אשר נטע" בפרק ק"ד בתהילים (וכך הגדיר אותן גם יחזקאל הנביא). ולפיכך, כשהם חששו מפני המעצמה האשורית הם רצו לחסות בצילו של פרעה מלך המעצמה המצרית – שהרי גם הוא נמנה עם אחד מ"עצי עדן אשר בגן הא-להים".

אולם ישעיה גילה להם שהם טועים בהבנת פרשיות בריאת העולם ובהבנת פרק ק"ד בתהילים.

השיבוש בהבנת "צלם האדם" בהבנת ה"טוב"

שרי יהודה חשבו שהמעצמות העולמיות והעומדים בראשם מסמלים את "צלם האדם" שהוזכר בפרשיות הבריאה, אולם הם טועים, וכן מבואר ב"חזון הצמחונות והשלום" של הראי"ה קוק:

"אין ספק לכל איש משכיל והוגה דעות, שהרדיה האמורה בתורה וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על הארץ, איננה מכוונת לרדיה של מושל עריץ המתעמר בעמו ועבדיו רק להפיק חפצו הפרטי ושרירות לבו; חלילה לחוק עבדות מכוער כזה שיהיה חתום בחותם נחצי בעולמו של ד', הטוב לכל ורחמיו על כל מעשיו, שאמר 'עולם חסד יבנה' "

כך מבואר בקצרה, גם בדברי הרמב"ם במורה נבוכים (חלק שלישי פרק יג):

"... כאמרו באדם וירדו בדת הים, שאין ענינו שנברא לכך!! - רק להגיד טבעו אשר הטביעו השם יתעלה עליו".

האדם נברא ב"צלם א-להים" עם טבע של מסוגלות לשלוט. והוא מסוגל לרדות בבעלי החיים ובבני האדם האחרים; אולם הוא לא נברא לתכלית הזו!! המציאות של המעצמות הכבירות נוצרה מתוך שיבוש בהבנת ה"טוב". ה"טוב" האמיתי הוא בקשת הרוחניות מהגן עדן העליון. אולם בני האדם השתבשו והם רוצים טוב גשמי. בתחילה הם רוצים "לחם" שיהיה "יותר טוב" מה"לחם" של הבהמה. ולאחר שנפשם אינה שבעה מה"טוב" הגשמי הזה, הם מחפשים טוב גשמי אחר, עד שהם מגיעים לצבירת "זהב", ולהשתלטות על בני האדם שסביבם, ולאחר מכן להשתלטות על עמים אחרים.

ישעיה מגלה שעם ישראל שונה מהגויים, והוא מסוגל לקלוט את ה"טוב" שמגיע מהעולם העליון, והוא מסוגל לקלוט נבואות ורוח הקודש ברמות שונות. קליטת הרוחניות אינה מתגלה אצל שרי יהודה מפני שגם הם עסוקים ברדיפה אחר "לחם גשמי" שיהיה "יותר טוב" ממאכל הבהמות. אולם הקב"ה יתן להם תפריט שיחזיר אותם לרוחניות הזו. ולאחר שהם יאכלו "לחם צר" הם יתחילו לקלוט את הרוחניות ויתקיים בהם – "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרֶיךָ: וְאֶזְנֶיךָ תִּשְׁמַעְנָה דְבַר מְאֻחָרֶיךָ לֵאמֹר זֶה הַדָּרֶךְ לְכוּ בוֹ". וכאשר הם יקלטו את ה"טוב הרוחני" הם ימאסו ב"לחם הטוב" ובתחליפיו השונים (כסף, זהב, שליטה) – "וְנִטְמְאֶתֶם אֶת צַפְיֵי פְּסִילֵי כֶסֶף וְאֶת אֲפַדְתֵּי מַסַּכְתֵּי זָהָב".

בשלב הראשון לאחר שעם ישראל "יתרפא" ("בְּיוֹם חֲבֹשׁ ד' אֶת שְׁבֵר עֲמוֹ וּמַחֲץ מִכְתּוֹ יִרְפָּא" = "הַרְפֵּא לְשִׁבּוּרֵי לֵב וּמַחֲבֵשׁ לְעֵצְבוֹתֵם"), הוא יחל למלא כראוי את תפקיד האדם שמוזכר בפרשיית הבריאה הראשונה (עולם הזריעה). והוא יזרע את האדמה כדי שתצמיח מזון לבעלי החיים. אולם עם ישראל יבין שה"טוב" שמוזכר בפרשייה השניה של בריאת העולם הוא "טוב רוחני"; והוא לא ירצה להשתלט על בעלי החיים ועל העולם. והלחם של עם ישראל יהיה "לחם צר" כמו לחמה של הבהמה. ואמנם בפרשייה השנייה של הבריאה משמע שה"לחם" של האדם יהיה "עשב משופר". אך האדם לא יגזים בעבודתו לשיפור אכילת העשב. עבודתו של האדם תהיה לברור את "עשב התבואה" מה"קוץ והדרדר" – ויהיה די בכך כדי להביא את העשב הזה להגדרת "לחם". ה"לחם" הזה יוותר ברמה נמוכה, והוא ישמור על צורתו כ"עשב" וימשיך להיראות כ"תבואת האדמה". בעלי החיים שפועלים יחד עם האדם כ"עבדי האדמה" של "עולם הזריעה" לא יופלו לרעה, וגם הם יאכלו ממנו: "...וְהָאֵלֶּפִים וְהַעֲרִירִים עֲבָדֵי הָאֲדָמָה בְּלֵיל חֲמִיץ יֵאָכְלוּ אֶשֶׁר זָרָה בְּרַחַת וּבְמִזְרָה".

כאשר עם ישראל יתרפא ויבין נכונה את פרשיית הבריאה, יזכה לטוב רוחני, הוא ידע שמלך אשור והממלכה האשורית אינם "עץ בגן עדן". מלך ערץ זה הוא תוצאה של שיבוש חמור בהבנת פרשיית הבריאה. והוא מיועד ל"גיהנום": "כִּי עָרוֹךְ מֵאֲתָמוֹל תִּפְתָּהּ גַּם הוּא הוּא הַיָּא לְמֶלֶךְ הַיּוֹן...". ומי שזוכה לטוב הרוחני ובוטח בדי' ניצל ממלך אשור.

תפריט חיזוק האמונה של ישעיה, שבנוי על מזון שדומה למזונם של בעלי החיים, מסביר מדוע דניאל הלך להביא "זרעים של אספסת".

חלום נבוכדנצר ופרשיית בריאת האדם

בפרק ב בספר דניאל מסופר שנבוכדנצר חלם שהוא רואה "צלם" גדול שראשו זהב, חזהו וזרועותיו כסף וכו'. דניאל פתר את החלום ואמר לנבוכדנצר שמלכותו היא ראש-זהב של ה"צלם". המילה "צלם" נזכרת לראשונה בפרשייה הראשונה של בריאת האדם (בראשית א, כו): "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בְּדֶגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ...". דניאל הסביר לנבוכדנצר שהחלום מגלה שיש במלכות נבוכדנצר את התכונות של ה"צלם" הזה. בכל מקום שבני האדם גרים - נבוכדנצר שולט עליהם. באמצעות השליטה על בני האדם הוא שולט גם על החיות ועל עוף השמים.⁷

בסמוך לפרשיית החלום ופתרונו מסופר, שנבוכדנצר הקים "צלם" של זהב ורצה שכל בני העולם ישתחוו ל"צלם" הזה. סמיכות העניינים מסבירה את האידיאולוגיה שעמדה מאחורי הקמת "צלם הזהב". נבוכדנצר רצה שישתחוו ויתנו כבוד לממלכה שלו.⁸ דניאל גילה לו שהממלכה שהוא הקים מגשימה את תכנית "עולם הזריעה" לבריאת אדם שנברא ב"צלם א-להים". ומכיוון שהממלכה של נבוכדנצר היא ראש הזהב של ה"צלם" - הוא הקים "צלם זהב" שמסמל את הממלכה שלו, ורצה שישתחוו לדבר שמסמל את הממלכה שלו.

דניאל רצה להניא את נבוכדנצר מכוונתו, והוא רצה להוסיף לנבוכדנצר תוספת ביאור בהבנת ה"צלם". ביאור שבעקבותיו נבוכדנצר יתבייש במעשיו. דניאל רצה להסביר לו את דברי הרמב"ם במורה נבוכים שהובאו לעיל, שהאדם נברא עם מסוגלות לרדות ולשלוט בכל העולם – אך הוא לא נברא לשם כך!! וממילא הממלכה הבבלית היא שיבוש בהבנת תכנית הבריאה ואין זה ראוי להשתחוות לה.

דניאל ידע את מה שהנביא ישעיה ידע, שתפריט שבנוי על מאכל פשוט של בהמות - מחזק את האמונה בבורא עולם; ועוזר להפנמת הרעיון שהמעצמות הגדולות והעומדים בראשם אינם "עצים בגן עדן" - אלא יורשי גיהנם. תפריט כזה מחזיר את האדם לתפקידו המקורי להיות ה"זורע" של העולם בלא רצון להשתרר על בעלי החיים ועל האנשים. לפיכך, דניאל הלך להשיג זרעים של אספסת - צמח שמשמש כמאכל לבהמות. דניאל רצה שנבוכדנצר ימלא את התפקיד האידיאלי של האדם ב"עולם הזריעה", יזרע את האספסת ויאכל אותה יחד עם הבקר. רק אז לאחר שנבוכדנצר יאכל את התפריט הפשוט הזה, אמונתו של נבוכדנצר תתחזק והוא יהיה מסוגל לקבל את האמת שבדברי דניאל. הוא יהיה מסוגל להבין שהממלכה שלו היא שיבוש בהבנת תכנית הבריאה ואין זה ראוי להשתחוות לה.

בסופו של דבר, דניאל לא נזקק לזרעי האספסת. הקב"ה כבר תכנן את המהלך בדרך אחרת. בפרק הבא בספר דניאל.

התפריט לשיפור האמונה של נבוכדנצר

בפרק ד בספר דניאל מסופר (בתרגום מאוד חופשי) שנבוכדנצר חלם, חלום נוסף. הוא ראה עץ גבוה מאוד, שהחיות והעופות חוסים בצילו ושיש בו מזון לכל בשר. לאחר מכן ירד מלאך מהשמים והורה לקצוץ את העץ ולפזר את החיות והעופות ממנו. מה שיותר הוא השרש המרכזי. לבב האנוש הוחלף בלבב חיות, הואיאל את עשב השדה עם הבקר במשך שבע שנים.

דניאל פתר לנבוכדנצר גם את החלום הזה. העץ הוא נבוכדנצר מלך בבל, שנגזר עליו לאכול את "עשב השדה" עם הבקר כדי להגביר אצלו את האמונה בבורא העולם. זאת כדי שידע שהקב"ה שולט מלמעלה על בני האדם והוא הציב בראש הממלכה הבלית את נבוכדנצר המוגדר כ"שפל שבאנשים". מן השמים רצו לגלות לנבוכדנצר שהרדיה האמורה בתורה 'וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרומש על הארץ', איננה מכוונת לרדיה של מושל עריץ המתעמר בעמו ועבדיו כדי להפיק את חפצו הפרטי בשרירות לבו. אלא שזו מסוגלות של המין האנושי, שהוא נבוכדנצר "שֶׁפֶל אֲנָשִׁים" הידרדר והגיע אליה. לפיכך בודאי שאין ראוי להקים צלם של זהב לכבודה של הידרדרות זו ולצוות על כולם להשתחוות לתופעה השפלה הזו.

המשורר ברוח קדשו בתהילים (כפי שהארכנו להסביר בשבוע הקודם) וישעיה הנביא גילו שההידרדרות הזו החלה מתוך החיפוש אחר מזון שיהיה "טוב" יותר מה"עשב" של הבהמות. לפיכך, התרופה להידרדרות של נבוכדנצר תהיה הירידה ממעמדו וההשתוות לבקר. הוא יצטרך לאכול את עשב השדה יחד עם הבקר במשך שבע שנים⁷. אמנם לאחר שבע שנים של אכילת התפריט להגברת האמונה נבוכדנצר קיבל "דעת", והתפלל לד'; אז הוא חזר הוא לכס מלכותו.

שיטתם של משורר תהילים, ישעיהו הנביא ודניאל (שהאמורא שמואל נקט בה) - שתפריט צמחי פשוט של מאכל בהמות מועיל מאוד לחיזוק האמונה בבורא עולם – מעוררת שאלה. מדוע התורה לא המליצה בעצמה על התפריט הזה לעם ישראל?! אמנם אם נעיין היטב בצווי התורה על שנת השמיטה, ובדרך שהרמב"ם מביא אותם בהלכותיו, ניווכח שהתפריט הזה מומלץ גם על ידי התורה. ובעזרה שיי"ת נאריך בכך במאמרים הבאים.

⁷ "וּבְכֹל דַּי דַּאֲרִין בְּנֵי אֲנָשָׁא חִיּוֹת בְּרָא וְעוֹף שְׁמַיָא וְהַב בִּידְךָ וְהַשְּׁלֵטְךָ בְּכָלֵהוּן אַנְתָּה הוּא רֵאשָׁה דִּי דְהָבָא: (דניאל ב, לח). וההתייחסות אל נבוכדנצר כאל מי שיש בו תכונות של ה"צלם" שמוזכר בפרשית בריאת העולם מופיעה גם בנבואת ירמיה: "אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי אֶת הָאָרֶץ אֶת הָאֲדָמָה וְאֶת הַהֶהָמָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָרֶץ כְּכַחִּי הַגָּדוֹל וּבְזָרוּעֵי הַנְּטוּיָה וְנִתְתִּיָּה לְאֲשֶׁר יֵשֶׁר בְּעֵינַי: וְעַתָּה אֲנֹכִי נִתְתִּי אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד נְבוּכַדְנֶאֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עַבְדִּי וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נִתְתִּי לוֹ לְעֵבֶדוֹ: " (ירמיהו כז, ה)

⁸ וכעין כך ביאר רבנו תם בתוספות במסכת עבודה זרה דף ג, א; ד"ה 'שלא השתחוו לצלם': - אומר רבנו תם דצלם דנבוכדנצר לאו עבודת כוכבים הוא אלא אנדרטי עשוי לכבוד המלך..."

⁹ תהליך שיפור האמונה של נבוכדנצר היה מורכב מאכילת עשב השדה כמו החיות, וגם מהרטבה ב"טל השמים" (דניאל ד, כב): "וְנִעְשָׂבָא קְתוּרִין לְךָ יְטַעְמוּן וּמִטַּל שְׁמַיָא לְךָ מְצַבְעִין...". בליקוטי מוהר"ן (מהדורא קמא סימן קנט) מבואר שבטל השמים יש מסוגלות להגברת האמונה והבטחון בה'. אולם הוא מבאר שם שבטל הזה יש גם סיכון. ונראה שהשילוב של "עשב השדה" (שידוע בתור תפריט של אמונה) ביחד עם ה"טל" יוצרים שילוב חסר-סיכון, והם פועלים – יחדיו - להגברת האמונה בבורא העולם.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

salemJeru, Israel

ירושלים, ישראל
מרחשוון, תנש"א

היחס למספרים בתנ"ך

שאלה

המספרים בתנ"ך קשים מאוד בעיני, לאור הידיעות על העולם העתיק. למשל, המספר שישים ריבוא יוצאי מצריים (תוך 4 דורות בלבד, 70- נפש), מספרי הרוגים במלחמות (עשרות אלפים) וכו'. ואולי יש להתייחס למספרים שלא כפשוטם, בדומה למספרים אצל חז"ל, (למשל - שלש מאות הוא לשון גוזמה, שבע סימן ברכה וכו') כסמלים וכמרמזים לדברים נסתרים.

תשובה

התבוננות מקיפה בפסוקי התורה מראה בעליל שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, גם ביחס למספרים הנזכרים בה. כן הדבר גם, ביחס למספר בני ישראל. למרות, שעפ"י הטבע, שבעים איש לא יתרבו תוך זמן קצר לשישים רבוא, מ"מ, התורה כולה

מליאה בהשגחה ניסית גלויה של ה', לאבות ולבני ישראל. כך גם מוכח מפשטי המקראות. כבר בראשית הירידה למצריים, הובטח ליעקב שזרעו יהיה שם לגוי גדול¹. התורה מספרת שבארץ מצרים בני ישראל, "פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם"². אלמלי פסוק זה היה כפשוטו, לא היו פרעה מלך מצרים ובלק מלך מואב, שעמדו בראש ממלכות גדולות, חוששים מבני ישראל ואומרים עליהם: "רב ועצום ממנו"³. ולא היה בלק אומר "הנה כסה את עין הארץ"⁴.

גם משה רבינו, טרח להזכיר לדור הנכנס לארץ נס גדול זה. ויהי זה בעיניהם לעדות נאמנה לגודל השגחת ה' עליהם, באומרו: "הוא תהלתך והוא אלוקיך אשר עשה אתך את הגדולות ואת הנוראות האלה אשר ראו עיניך. בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלוקיך ככוכבי השמיים לרוב"⁵.

כן הדבר, גם ביחס למספרי ההרוגים במלחמות בתנ"ך. עפ"י הידוע לנו על אותם ימים, צבאות העמים התבססו בעיקר על יכולתו של הלוחם הרגלי, ופחות דגש ניתן על פיתוח כלי מלחמה. יכולתה הצבאית של מדינה נמדדה בעיקר לפי גודל צבאה. לכן, הקרב היה בעצם כתישה אדירה של שני צבאות, אלו באלו. והתוצאה היתה, בדרך כלל, מספר גדול מאוד של הרוגים. עם כל זה, אין לנו גם להתעלם מתכנים עמוקים המלווים כל פרט בתורה, כולל גם המספרים המוזכרים בה⁶. מ"מ אין לנו להתייחס אל דברי התורה כמו אל מאמרי חז"ל, אמרו בגמ': "לשון תורה לעצמה, לשון חכמים לעצמן"⁷. בעוד שחז"ל ביקשו להעביר אלינו מסרים רוחניים עמוקים, התורה מראה לנו איך תורת חיים זו, מתגלמת ג"כ במציאות.

¹ בראשית, מ"ו, ג'.

² שמות, א', ז'.

³ שם, ט', במדבר כ"ב, ו'.

⁴ שם, ה'.

⁵ דברים, י', כ"א-כ"ב.

⁶ לדוגמא בייחס למספר שבעים, עיין דברים, ל"ב, ח'. וברש"י שם. מדרש רבה, במדבר, י"ד, י"ב. מי מרום ממעיני הישועה להגרי"מ

⁷ חר"פ עמי ר'. ובייחס למספר שישים ריבוא, עיין זוהר שמות, ד', ע"ב. ופני יהושע, קידושין ד, ל', ע"א, ד"ה "תנו רבנן".

חולין דף קל"ז, ע"ב.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'- ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים". מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ש"ח 300 ש"ח (לחץ לקניה)